

Jelka Morato-Vatovec

UDK 372.880.863:373(497.12:450.361/.367:436.5:439)

Osnovna šola Dante Alighieri, Izola

Slovenski jezik in književnost na narodno mešanih območjih

1 O nastanku in notranji organizaciji podprojektne skupine

Podprojektna skupina Slovenski jezik in književnost na narodno mešanih območjih je nastala zato, ker se pouk slovenščine v dvojezičnih okoljih znotraj Slovenije in v zamejstvu razlikuje od pouka slovenščine v enojezičnem okolju.

Slovenski jezik ima v teh okoljih različen položaj in status, in sicer tako kot učni jezik kot tudi kot učni predmet. Tudi poučevanje slovenščine se v vsakem od okolij, ki jih podprojekt zajema, razlikuje, nekateri problemi in težave pa so si podobni in celo skupni.

Ravno zato podprojekt Slovenski jezik in književnost na narodno mešanih območjih združuje pod svoje okrilje naslednja področja:

a) v Sloveniji:

- slovenščina v dvojezičnem šolstvu v Prekmurju (prof. Irena Kumer);
- slovenščina v šolah italijanske manjšine v Slovenski Istri (prof. Sonja Starc, prof. Jelka Morato-Vatovec);

b) v zamejstvu:

- slovenščina v Tržaški, Goriški in Videmski pokrajini v Italiji (mag. Lučka Abram);
- slovenščina na avstrijskem Koroškem (mag. Anton Schellander);
- slovenščina v Porabju (prof. Valerija Perger).

2 Načrt dela

Položaj slovenščine na obeh dvojezičnih področjih znotraj Slovenije se med seboj razlikuje:

V Prekmurju obiskujejo vsi otroci, ne glede na to, ali so Slovenci ali pa Madžari, dvojezično osnovno šolo.

Na dvojezičnem področju občin Izola, Koper in Piran imajo pripadniki italijanske manjšine svoje enojezične šole, v katerih se učijo slovenščine kot J2, v šolah s slovenskim učnim jezikom pa se vsa šolska populacija obvezno uči italijanščine kot J2.

Stopnja zaščite avtohtone slovenske manjšine je v Italiji, Avstriji in na Madžarskem različna. Prav tako se razlikuje odnos in (ne)naklonjenost do javne rabe manjšinskega jezika na dvojezičnih področjih teh držav — ne nazadnje tudi zaradi večje ali manjše ekonomske trdnosti slovenske skupnosti v teh državah in večje ali manjše prisotnosti Slovencev v javnem življenju teh držav. Tudi šolski sistem se razlikuje.

V Italiji imajo Slovenci šole v svojem jeziku. To so enojezične šole, v katerih poteka pouk v slovenščini, učenci pa se učijo italijanščine kot jezika okolja in kot državnega jezika. V Videmski

pokrajini, kjer ni bilo slovenskih šol, so ob državnih oz. javnih šolah odprli dvojezično šolo v Špetru Slovenov. V tej šoli sta učna jezika — slovenščina in italijanščina — enakovredna.

V Avstriji ob javnih enojezičnih šolah v nemščini delujejo še dvojezične šole, ki v učnem procesu uporabljajo tako nemščino kot slovenščino.

Na Madžarskem so Slovencem namenjene uradno dvojezične, v resnici pa enojezične šole, kjer le manjši del pouka poteka v slovenščini ali v narečju, pretežni del pouka pa se odvija v državnem, torej uradnem jeziku.

Glede na to, da Projekt za prenavo pouka slovenskega jezika in književnosti nima pristojnosti posegati globlje v učno načrtovanje manjšinskega šolstva v Italiji, Avstriji in na Madžarskem, torej v vse tri zamejske šolske sisteme in njihove državne kurikulumne, je sodelovanje v podprojektu zaželeno, sprejeta temeljna izhodišča pa za to šolstvo ne bodo mogla biti obvezujoča.

2.1 V podprojektni skupini bomo zato najprej opisali stanje, v katerem se slovenščina nahaja, in izpostavili specifične probleme vsakega področja.

2.2 S šest- do dvanajstmesečnim časovnim zamikom glede na ostale podprojekte naj bi sprejeli in uskladili temeljna teoretična in metodična izhodišča, ki bodo v ostalih podprojektih za posamezne šolske stopnje medtem že kritično obravnavana in deloma preverjena v praksi.

2.3 Šele kasneje bi opravili drugo delo (učni načrti, didaktična gradiva...).

3 Kratak opis stanja

3.1 Slovenija

V Sloveniji se slovenščina poučuje kot jezik okolja (J2) na šolah z italijanskim učnim jezikom v obalnem delu občin Izola, Koper in Piran, na dvojezičnem področju v Prekmurju pa se poučuje kot materni jezik (J1) in kot jezik okolja (J2).

3.1.1 Slovenščina v obalnem delu občin Izola, Koper in Piran

3.1.1.1 Učni jezik

Na teh šolah je učni jezik italijanščina. Slovenščina se poučuje le kot učni predmet.

V vseh šolah s slovenskim učnim jezikom na narodno mešanem ozemlju občin Izola, Koper in Piran se vsi osnovno- in srednješolci učijo italijanščine kot J2 oz. kot jezika okolja.

3.1.1.2 Predšolska vzgoja

Slovenščine se otroci začnejo učiti v mali šoli enkrat tedensko po eno šolsko uro z isto učiteljico oz. vzgojiteljico, ki sicer z njimi komunicira v italijanščini.

3.1.1.3 Osnovna šola

V osnovni šoli so slovenščini kot učnemu predmetu praviloma in v povprečju namenjene tri šolske ure tedensko (v prvem razredu 2, v petem 4, v vseh ostalih pa po 3).

Slovenščino poučuje razredni učitelj, predmetni učitelj ali profesor slovenščine, diplomant višje ali visoke šole. Ta učitelj praviloma hkrati ne poučuje v italijanščini, s čimer želimo vnaprej preprečevati morebitne interferenčne med jezikoma. Na tak način je uveljavljeno pravilo ena oseba — ena govorna situacija — en jezik. Učenci lahko z učiteljem slovenščine v slovenščini komunicirajo v vseh govornih položajih.

3.1.1.4 Srednja šola

V srednjih šolah se tedensko število ur pouka slovenščine razlikuje glede na izbrani program:

	1. letnik	2. letnik	3. letnik	4. letnik
gimnazija	3	2	3	2
ekonomsko-komercialni tehnik	3	3	2	3
oblikovalec kovin, avtomehanik	2	2	2	
trgovec	3	4	2	

Na srednjih šolah slovenščino poučujejo profesorji — slovenisti.

Učbenikov za poučevanje slovenščine skorajda ni.

3.1.2 Dvojezično šolstvo v Prekmurju

3.1.2.1 Učni jezik

Na vseh dvojezičnih šolah v Prekmurju sta slovenščina in madžarščina enakovredna učna jezika.

3.1.2.2 Predšolska vzgoja

Na narodno mešanem območju Prekmurja delujejo dvojezični vrtci že četrto desetletje.

Poleg govorne vzgoje v dveh maternih jezikih se otroci v 26 oddelkih od 4. leta starosti seznanjajo tudi z jezikom okolja.

3.1.2.3 Osnovne šole

Na štirih dvojezičnih osnovnih šolah v Prekmurju sta slovenščina in madžarščina enakovredna učna predmeta.

Na teh šolah poteka pouk slovenskega in madžarskega jezika na ravni J1 (materinščine) in J2 (jezika okolja), vendar pri slovenskem jeziku le na razredni stopnji, torej do četrtega razreda, pri madžarskem pa od 1. do 8. razreda.

Število slovenščini namenjenih učnih ur je:

1. in 2. razred	SJ1 (5ur)	SJ2 (3ure)
3. in 4. razred	SJ1 (4ure)	SJ2 (4 ure)

Na predmetni stopnji poteka pouk na enem nivoju, torej na ravni J1. V 5., 6., 7. in 8. razredu so slovenščini namenjene po 4 šolske ure tedensko. V 5. in 6. razredu izvajajo pouk slovenščine po modelu fleksibilne diferenciacije, tako da po tri ure traja temeljni pouk, ena ura pa je nivojskega pouka na treh zahtevnostnih ravneh.

Na razredni stopnji slovenščino poučujejo učitelji razrednega pouka, na predmetni pa predmetni učitelji slovenskega jezika ali profesorji slovenskega jezika s književnostjo.

Za počevanje J2 na dvojezičnih šolah ni primernih učbenikov in drugega didaktičnega gradiva.

3.1.2.4 Srednje šole

V vseh programih na dvojezični srednji šoli v Lendavi, ki je edina dvojezična srednja šola na tem področju, se slovenščina poučuje na enem nivoju, z istim številom ur in po istem učnem načrtu kot v ustreznih enojezičnih šolah. Programi te šole so: gimnazija, ekonomski tehnik, strojni tehnik in triletni program strojništvo.

3.2 Zamejstvo

V zamejstvu obstajajo tako enojezične manjšinske osnovne in srednje šole kot tudi dvojezične šole.

3.2.1 Slovenske šole v Italiji

Na Tržaškem in Goriškem so javne slovenske šole, namenjene slovenski manjšini. V Videmski pokrajini takih šol ni, zato so v Špetru v Beneški Sloveniji odprli zasebno dvojezično osnovno šolo. Na tej šoli sta učna jezika slovenščina in italijanščina, na vseh ostalih pa slovenščina. Otroci se učijo tudi italijanščine — državnega jezika.

Na teh šolah poučujejo diplomanti italijanskih in slovenskih fakultet.

Ker za te šole ni posebnih učbenikov, si učitelji pri svojem delu pomagajo z gradivi iz Slovenije za pouk materinščine.

Na šolah, ki jih obiskujejo Italijani, se slovenščine kot manjšinskega jezika ne učijo.

3.2.2 Slovenske šole na avstrijskem Koroškem

3.2.2.1 Učni jezik

3.2.2.2 Osnovno šolstvo

3.2.2.3 Srednje šolstvo

3.2.3 Slovensko šolstvo v Porabju

3.2.3.1 Učni jezik

Porabske šole naj bi bile uradno dvojezične, a temu v resnici ni bilo in ni tako. V teh šolah je namreč učni jezik madžarščina, slovenščino se otroci učijo le kot učni predmet.

Predznanje slovenščine je ob všolanju skromno, če že ne zaskrbnjujoče: doma se le še redki od mladih Porabcev (na)učijo narečja, ki se od slovenskega knjižnega jezika zelo razlikuje, saj je to narečje eno izmed najbolj perifernih in arhaičnih slovenskih dialektov. Za Porabce je torej značilna diglosija (slovensko narečje — madžarski knjižni jezik).

Vsem ostalim — in ti so v večini — je slovenščina tuj jezik (J3).

3.2.3.2 Predšolska vzgoja

3.2.3.3 Osnovna šola

V Porabju slovenščino poučujejo na treh osnovnih šolah (Gornji Senik, Števanovci, 2. osnovna šola v Monostru).

Porabskim učiteljem so v boju za preživetje njihovega jezika in kulture in pri ohranjanju identitete pomagali na Zavodu za šolstvo in šport Republike Slovenije: za to področje so pri enoti Murska Sobota zaposlili pedagoško svetovalko, ki pomaga organizirati pouk v slovenščini.

Po učnem načrtu, ki je v veljavi, je za pouk slovenščine predvideno naslednje število ur:

1. in 2. razred:	po 3 ure	6. razred:	4 ure
3. in 4. razred:	po 4 ure	7. razred:	5 ur
5. razred:	5 ur	8. razred:	5 ur

3.2.3.4. Srednja šola

Opis stanja še ni popoln, saj smo se člani podprojektna skupine šele začeli sastajati.

Jelka Morato-Vatovec

UDK 372.880.863:373(497.12:450.361)/367:436.5:439)

SUMMARY

THE SLOVENE LANGUAGE AND LITERATURE IN NATIONALLY MIXED AREAS

The sub-project group The Slovene language and literature in nationally mixed areas was founded in order to modernize the teaching of Slovene in special circumstances in the following areas:

1. In Slovenia:

— in bilingual schools in the Prekmurje region, where Slovene is being taught as L1 (mother tongue) and as L2 (the language of the environment);

— in schools with the Italian teaching language in nationally mixed areas in the communes of Izola, Koper and Piran, where Slovene is being taught as the language of the environment;

2. In the Slovene-speaking neighbouring areas:

— In the province of Trst, Gorica and Videm in Italy, where it is being taught as L1;

— in the Koroška region in Austria, where it is being taught in bilingual schools as L1 and L2;

— in Porabje in Hungary, where it is being taught somewhere between L1 and L2.

The basic starting-points, adopted by the sub-project group, will represent guidelines for the modernization of the teaching of Slovene in schools within the Slovene frontiers and a recommendation for the possible modernization of the teaching of Slovene in Slovene schools in the Slovene speaking areas in the neighbouring countries.